

การบริหารสาขาพรรคการเมืองไทยภายใต้กฎหมายพรรค
การเมืองฉบับ พ.ศ. 2560: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ
The Administrations of Thai Political Party Branches under
the Political Party Act B.E. 2560: Problems, Obstacles,
and Suggestions

อเนก สุขดี¹, เสนีย์ คำสุข²

Anek Sookdee¹, Senee Comsook²

วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม¹,

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย²

College of Local Management and Development,

Pibulsongkram Rajabhat University¹,

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University²

Corresponding Author, E-mail: anek.s@psru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารสาขาพรรคการเมือง ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารสาขาพรรคการเมืองภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 โดยการสัมภาษณ์กรรมการสาขาพรรค สมาชิกพรรคและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ และจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การบริหาร การสร้างเครือข่ายทางสังคมและระบบอุปถัมภ์ ผลการศึกษาพบว่า 1) สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่บริหารโดยคณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าสาขาและกรรมการสาขาพรรคการเมือง ตามจำนวนที่กำหนดในข้อบังคับพรรคซึ่งไม่น้อยกว่า 7 คน ทั้งนี้สาขาพรรคการเมืองจะดำเนินกิจกรรมเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้งและการประชุมใหญ่สามัญประจำปีสาขาพรรค โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเป็นญาติหรือพวกพ้องมาบริหารสาขาพรรค เพราะรู้สึกเชื่อใจและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น 2) สาขา

พรรคการเมืองประสบปัญหาในการบริหาร เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากพรรค
สำนักงานใหญ่ ความไม่พร้อมด้านงบประมาณและการจัดหาบุคลากรเข้าเป็นสมาชิก
3) ข้อเสนอแนะ คือ การบริหารสาขาพรรคการเมืองต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาค
ส่วน โดยเฉพาะสำนักงานใหญ่ควรสนับสนุนด้านงบประมาณและเปิดโอกาสให้สมาชิก
มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างกว้างขวาง องค์ความรู้ใหม่ คือ 1) สาขาพรรค
การเมืองมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง โดยสาขาพรรค
การเมืองที่ศึกษาล้วนแต่ดำเนินการจัดตั้งและพยายามจัดตั้งสาขาพรรคให้เป็นไปตาม
กรอบของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 และ 2) ข้อค้นพบการบริหารสาขา
พรรคการเมืองให้มีประสิทธิภาพนั้นมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ บุคลากรและงบประมาณ

คำสำคัญ: การบริหารพรรคการเมือง; สาขาพรรคการเมือง; กฎหมายพรรคการเมือง;
พรรคการเมือง

Abstract

This research aims to study the administrations of political party branches, problems, obstacles, and suggestions for the administrations of political party branches under the Political Party Act B.E. 2560. The study is conducted by interviewing party branch committees, party members, and stakeholders who are representatives of large, medium, and small political parties in the Northern, Central, Northeastern, and Southern regions as well as studying from documents, research works related to the concepts of participation, administration, social networking, and fostering system. The results of the study indicate that 1) the majority of political party branch administrations are implemented by branch committees which consist of branch leaders and committees according to the number of committees specified in the party regulation, at least 7 people. At any rate, political party branches often have specific activities during elections and annual general meetings of party branches. In addition, personal relationships, kinship or favoritism are often used in the administrations of the political party branches because having created a feeling of trust and smooth cooperation. 2) Political party branches face problems in the administrations due to the lack of

support from party headquarters, inadequacy in budgets, and recruitment of personnel to join as party members. 3) For suggestions, the administrations of political party branches require cooperation from all sectors. Especially, party headquarters should pay more attention to political party branches by supporting budget and providing opportunities for political party members to participate in activities with political party branches broadly. The body of knowledge obtained: 1) political party branches are directly related to the existence of political parties. The studied political party branches has totally established and attempted to establish political party branches in accordance with the framework of the Political Party Act B.E. 2560 indeed. 2) The findings indicate that an effective administration of political party branches is included into key issues, namely personnel and budgets.

Keywords: Political Party Administration; Political Party Branches; Political Party Act; Political Party

บทนำ

กฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของไทยประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2498 มาตรา 5 ได้กำหนดให้พรรคการเมืองสามารถตั้งสาขาพรรคการเมืองได้โดยให้แจ้งที่ตั้งสำนักงานสาขาต่อสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย จวบจนถึงปัจจุบันได้มีการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 7 ของประเทศไทย ได้กำหนดให้พรรคการเมืองต้องจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในมาตรา 33 (2) กำหนดว่า ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียน พรรคการเมืองต้องดำเนินการจัดให้มีสาขาพรรคการเมืองในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่คณะกรรมการกำหนด อย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา ทั้งนี้ เพื่อช่วยเสริมสร้างฐานอำนาจทางการเมืองแก่พรรคการเมือง เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างพรรคสำนักงานใหญ่และสาขาพรรคการเมืองในพื้นที่ (เสนีย์ คำสุข และอนนก สุขดี, 2564ก: 310) ด้วยเหตุนี้ สาขาพรรคการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการก่อเกิด การดำรงอยู่และการสิ้นสุดของพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะหากพรรคการเมืองใดมีจำนวนสาขาพรรคการเมืองไม่ถึงภาคละหนึ่งสาขาเป็น

ระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี พรรคการเมืองจะสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 91 (3)

เมื่อจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองแล้ว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 33 ได้กำหนดให้คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองประกอบด้วยหัวหน้าสาขาและกรรมการสาขาพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในข้อบังคับพรรคซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 7 คน และมาตรา 34 กำหนดอำนาจหน้าที่ในการบริหารและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสาขาพรรคการเมืองให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสาขาพรรคการเมืองนั้น (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560, 2560) คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการบริหารสาขาพรรคการเมืองเนื่องจากสาขาพรรคการเมืองถือเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองในดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ห่างไกลจะได้มีความใกล้ชิดกับประชาชนและจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับพรรคการเมืองได้มากขึ้น (อเนก สุขดี, 2556: 75) ทั้งนี้ หากการบริหารสาขาพรรคการเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่อง รวมทั้งสาขาพรรคการเมืองและพรรคสำนักงานใหญ่มีความเข้มแข็งมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การบริหารสาขาพรรคการเมืองในช่วงที่ผ่านมายังคงประสบปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น การขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ทำให้การดำเนินกิจการมีลักษณะพึ่งพาตัวบุคคล การขาดลักษณะความเป็นองค์กรหรือสถาบันทางการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมืองบางคนขาดความรู้ความเข้าใจกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนนโยบายและข้อบังคับของพรรค บางกรณีเป็นการแต่งตั้งเพื่อให้ครบจำนวนตามบทบัญญัติกฎหมาย และการแต่งตั้งมักมีลักษณะตามกลุ่มเครือญาติหรือพวกพ้องของตนเอง มิได้คำนึงถึงความรู้ความสามารถและความเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2547: 43-47) นอกจากนี้ ผู้บริหารสาขาพรรคการเมืองยังขาดความสามารถในการบริหารงานโดยไม่รับฟังหรือไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม โครงสร้างของผู้บริหารระดับสูงหรือศูนย์กลางของพรรคไม่ได้สนับสนุนอย่างจริงจังหรือพอเพียงกับความต้องการของสาขาพรรคการเมือง (เสนีย์ คำสุข และอเนก สุขดี, 2564ข) ดังนั้นบทความนี้จะมุ่งเน้นที่จะนำเสนอการบริหารสาขาพรรคของพรรคการเมืองไทยภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การบริหาร การสร้างเครือข่ายทางสังคมและระบบอุปถัมภ์มาวิเคราะห์การบริหารสาขา

พรรคการเมือง รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการบริหารสาขาพรรคการเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการบริหารสาขาพรรคให้มีประสิทธิภาพต่อไป

เนื้อเรื่อง

1. การบริหารสาขาพรรคการเมือง

จากข้อมูลที่ได้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นกรรมการสาขาพรรคการเมืองและสมาชิกพรรคการเมืองจำนวน 26 คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสาขาพรรคการเมืองในเขตพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจำนวน 7 คน ที่มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจ ติดตามการดำเนินกิจกรรมของสาขาพรรคการเมืองให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนด ประกอบกับการลงพื้นที่สังเกตการณ์สำนักงานสาขาพรรคของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นตัวแทนในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้พบว่า สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่มีการบริหารทั่วไปคล้ายคลึงกันในเรื่องการจัดประชุมคณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง การบริหารเกี่ยวกับสมาชิกพรรคการเมือง การบริหารสาขาพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพรรคสำนักงานใหญ่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและประชาชนทั่วไป และการบริหารสาขาพรรคการเมืองในด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ การบริหารสาขาพรรคการเมืองในแต่ละพรรคการเมืองอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งสามารถจัดแยกพิจารณาการบริหารสาขาพรรคการเมืองออกได้ 4 ประเด็น ตามลำดับการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1) การจัดประชุมคณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง

สาขาพรรคการเมืองนอกจากจะจัดการประชุมใหญ่สามัญสาขาพรรคประจำปีตามที่ข้อบังคับพรรคกำหนดแล้ว ยังต้องจัดประชุมคณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง โดยสถานที่ประชุมเป็นสำนักงานสาขาพรรคการเมืองในเขตพื้นที่รับผิดชอบ จากการสัมภาษณ์กรรมการสาขาพรรคการเมืองและสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้จำนวน 26 คน เกี่ยวกับการจัดประชุมคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองผ่านมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่ต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง สะท้อนให้เห็นว่า การจัดประชุม

ดังกล่าวทำให้กรรมการสาขาพรรคการเมืองได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจในการบริหารและการดำเนินกิจกรรมของสาขาพรรค อำนาจในการบริหารจึงอยู่กับกรรมการสาขาพรรคและสมาชิกพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม หลังจากการเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้ว สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่ไม่มีการประชุม คณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง แต่อาจมีการพูดคุยและพบปะสังสรรค์เป็นการส่วนตัว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...หลังจากเลือกตั้งแล้ว ทางเราไม่ค่อยได้มีการประชุมเลยคะ (เสร็จ) งานก็คือจบ แล้วแต่ในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ทางสาขาก็ได้ลงพื้นที่ช่วยผู้สมัครหาเสียงแต่หลังจากเลือกตั้งไปแล้ว ทางสาขาพรรค ก็ไม่ได้มีการประชุมเลยคะ...ในปัจจุบันนี้ แม้จะไม่ได้มีการประชุมกัน แต่เราก็มีการพูดคุยกันทางไลน์และพบปะสังสรรค์กันคะ เพราะมันสะดวกคะ...” (นาง ก, 2563)

“...แต่ก่อนมีการประชุมสาขาพรรคเดือนละครั้งเพื่อพบปะกัน แต่ตอนนี้ จะประชุมเป็นปี เพราะจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการทุกปี อยู่แล้ว...” (นาง ข, 2563)

2) การบริหารเกี่ยวกับสมาชิกพรรคการเมือง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กรรมการสาขาพรรคการเมืองและสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้จำนวน 26 คน เกี่ยวกับการบริหารสมาชิกพรรคการเมืองผ่านมุมมองของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการบริหารเกี่ยวกับสมาชิกพรรคการเมืองเป็นรูปแบบของการสอดประสานผ่านผลประโยชน์และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยการสร้างเครือข่ายทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม การบริหารสมาชิกของพรรคการเมืองจะมีในช่วงเริ่มต้นของการหาสมาชิกพรรค โดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในพื้นที่จนได้สมาชิกพรรคการเมืองครบ 500 คน และจัดประชุมสาขาพรรคครั้งแรกเพื่อให้สมาชิกเลือกคณะกรรมการสาขาพรรค ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ต้องใช้เครือข่ายหาสมาชิก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. คุณพ่อเป็นประธานชุมชนช่วยหา เอาญาติพี่น้องด้วย ค่าสมาชิก ผู้สมัครช่วยจ่ายได้ 500 กว่าคน กำลังพอดี ดูแลได้ทั่วถึง...” (นาง ง, 2563)

“...พรรคพวกจากหลาย ๆ วงการ รวมทั้งด้านสื่อหนังสือพิมพ์มาชวนตั้งพรรค ตั้งสาขา ผมไปร่วมจัดแจ้งจัดตั้งพรรค 15 คน การตั้งสาขาต้องระดมพวกพ้องด้านสื่อหนังสือพิมพ์ในหลายจังหวัดภาคเหนือ บางคนก็ช่วยแนะนำคนให้ รวบรวม 2-3 เดือน ก็จัดตั้งได้ มีสมาชิก 500 กว่าคน...” (นาย จ, 2563)

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองขึ้นอย่างเป็นทางการและมีคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองแล้ว การบริหารงานเกี่ยวกับสมาชิกของสาขาพรรคเกือบจะไม่มีขึ้นแต่อย่างใด โดยเฉพาะในช่วงหลังการเลือกตั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ที่ผ่านมา ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งก็มีมาสมัครเป็นสมาชิกกันเรื่อย ๆ นะคะ แต่พอหลังจากเลือกตั้งแล้ว ยังไม่มีการหาสมาชิกพรรคเพิ่ม เพราะเราไม่ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองใด ๆ ในช่วงนี้...” (นาง ก, 2563)

“...หลังจากมีการประชุมสมาชิกเลือกหัวหน้าสาขาคนใหม่เพราะคนเก่าลาออก แต่หลังจากเลือกตั้งแล้ว ก็ไม่มีการประชุมสมาชิกอีกเลยตลอดปี 2563 ก็ไม่มีการประชุม...” (นาย ฉ, 2563)

บางสาขาพรรคการเมืองจัดกิจกรรมบางอย่างและระดมสมาชิกพรรคให้เข้าร่วมกิจกรรมที่สาขาพรรคจัดขึ้น หรือสมาชิกพรรคที่มีบ้านอยู่ใกล้กับสำนักงานสาขาพรรคที่เป็นบ้านพักของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และรัฐมนตรีของพรรคได้นัดหมายพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อเลี้ยงกาแฟและอาหาร ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ผมเป็นกรรมการสาขา เวลามีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่บางที่เราเองไม่ได้ไปรบกวนงบประมาณจากส่วนกลาง เราก็จัดของเราเอง มันไม่ได้มีค่าใช้จ่ายอะไรมากมาย ที่เราจ่ายไปก็เป็นพวกค่าอาหาร ค่ากาแฟ ค่าน้ำ อะไรประมาณนี้ครับ...” (นาย ช, 2563)

“...ที่นี่ มีเจ้าหน้าที่สาขา 2 คน เงินรัฐมนตรีลงก็ช่วย ส.ส. และทางพรรคเน้นขยายสมาชิกไม่จำกัดจำนวน สาขามีสำนักงานอาคารครบมีกาแฟ มีอาหารเลี้ยง สมาชิกและคนในพื้นที่เข้ามาได้ทุกวัน...” (นาย ซ, 2563)

บางสาขาพรรคการเมืองที่มีหัวหน้าสาขาพรรคการเมืองและกรรมการสาขาพรรคการเมืองมีสถานะเป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) หรือเป็นวิทยากรในงานมวลชน เช่น ด้านเศรษฐกิจพอเพียงและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น มักใช้วิธีการไปพบปะประชาชนและสมาชิกพรรคการเมืองเป็นการส่วนตัว ให้ความช่วยเหลือตามที่สามารถทำได้ และนำความคิดเห็นและข้อเรียกร้องของประชาชน และสมาชิกพรรคกลับมาปรึกษากับคณะกรรมการสาขาพรรค ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ดูแลสมาชิกช่วงโควิดก็ออกไปแจกจ่ายสิ่งของจำเป็นต่าง ๆ งบประมาณตรีและผู้ใหญ่ใจดี ในด้านการบริหารสมาชิก คณะกรรมการช่วยกันจัดการ ถ้ามีกิจกรรมพิเศษก็ส่งสารติดต่อกัน เหมือนกันเป็นกลุ่ม จ่ายค่าน้ำมันคนละ 100 บาท...” (นาย ช, 2563)

“...ก่อนเลือกตั้งปี 2562 นำสมาชิกไปร่วมประชุมที่อิมแพ็ค 5-6 รกบัส คันละ 50 คน...เราเข้าไปทุกที่ ทุกวัด ทุกชุมชน แจกแมสก์ ในฐานะเป็นกรรมการและ อสม. ก็เข้าชุมชน ฉีดก้ำจัดยุงลาย สมาชิกมีงานสัมมนาหรือรวมกันไปไหว้พระบ้าง...” (นาย ณ, 2563)

ส่วนสาขาพรรคการเมืองที่ใช้อาคารหรือสำนักงานของผู้ร่วมก่อตั้งพรรคการเมือง กรรมการสาขาพรรคการเมืองหรือผู้สมัครที่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง มักไม่มีการจัดประชุมสมาชิกพรรคการเมืองหรือการจัดให้สมาชิกพรรคการเมืองเข้ามานำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องใด ๆ เพราะเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าสาธารณูปโภคที่สำนักงานสาขาพรรคต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่สำนักงานสาขาพรรคการเมืองเกือบทั้งหมดไม่มีเงินสำรองเพื่อการใช้จ่ายแต่อย่างใด กรรมการสาขาพรรคเองจึงไม่สามารถดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับสมาชิกพรรคการเมืองได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ปีนี้ 2563 ยังไม่มีการประชุมกรรมการและสมาชิกสาขา แต่ก่อนนี้ ผมเคยไปร่วมประชุมเสนอชื่อผู้สมัครที่พรรคส่วนกลาง ทางพรรคช่วย 3,000 บาท แต่ที่สาขาพรรคตอนนี้ไม่มีงบฯ สนับสนุนจึงไม่มีการติดต่อสมาชิก ผู้สมัครก็ไม่ค่อยลงพื้นที่...” (นาย ณ, 2563)

“...ตั้งพรรค ตั้งสาขาไม่นานก็พรรคแตก พูด่าง ๆ เงินไม่มีมาเลย พอผมลงสมัครไม่นานเกิดปัญหาการจัดตัวผู้สมัคร หัวหน้าพรรค

กลับรวบอำนาจ พรรคพวกที่ผมเสนอชื่อให้ลงสมัครที่พิษณุโลก
ไม่ได้ลงสมัคร เมื่อไม่ทำตามกติกา ผมจึงยื่นลาออกกับ กกต. สาขา
ก็คงต้องยุบ...” (นาย จ, 2563)

“...สมาชิกโดยส่วนตัวคุยกันตลอด กรรมการพูดคุยกันก่อนเลือกตั้ง
ว่า สมาชิก คือ หัวใจของพรรค พอหลังเลือกตั้งยอมให้สมาชิก
ประณามเพราะสาขาไม่มีเงิน กรรมการก็ทำอะไรไม่ได้ เหมือน
ลอยแพสมาชิก...” (นาย ค, 2563)

3) การบริหารสาขาพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพรรคสำนักงานใหญ่
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและ
ประชาชนทั่วไป

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กรรมการสาขาพรรคการเมืองและสมาชิกพรรค
การเมืองจำนวน 26 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลางและ
ขนาดเล็กในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้
เกี่ยวกับการบริหารสาขาพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพรรคสำนักงานใหญ่และ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคผ่านมุมมองของแนวคิดระบบอุปถัมภ์สะท้อนให้เห็น
ประเด็นสำคัญ คือ ถ้าผู้ร่วมก่อตั้งพรรคการเมืองเป็นคณะกรรมการบริหารพรรค
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค เป็นเครือข่ายหรือมีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกับ
หัวหน้าสาขาพรรคและกรรมการสาขาพรรคมักมีการประสานงาน การติดต่อ และการ
ให้เงิน ความช่วยเหลืออื่น ๆ แก่การทำงานของสาขาพรรคหลายครั้ง ดังคำให้สัมภาษณ์
ต่อไปนี้

“...หัวหน้าสาขาคนเก่าเป็นผู้ร่วมก่อตั้งสาขา ผมเข้ามาแทน ลูก
ชายผมเป็นเลขาฯ นายXXX ลูกชายนายXXXที่เคยเป็นอดีต ส.ส.
ในจังหวัด แต่ที่นี้ก็เป็นสาขาพรรคประชาธิปัตย์มาตลอด จึงมีการ
เชิญสมาชิกเก่าให้เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ ตอนจัดตั้งเดือนมกราคม
2562 สมาชิกมาประชุม 100 กว่าคน ส่วนกรรมการสาขามี 11 คน
มาจากทุกอำเภอ ผมเองเคยร่วมงานกับท่านXXXมาตั้งแต่ผมยังเป็น
กำนันที่ตำบลนี้...” (นาย ฉ, 2563)

สำหรับพรรคการเมืองใดมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 1 หรือ 2
คน การติดต่อประสานงานและความช่วยเหลือมีน้อยมากหรือไม่มีเลย หรือ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เคยเดินทางไปพบปะคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองแต่อย่างใด แม้ว่าทางสาขาพรรคได้พยายามประสานงานและติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมือง แต่ก็พบว่า มีเงื่อนไขบางอย่างที่สาขาพรรคไม่สามารถดำเนินการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดินทางไปที่สาขาพรรคการเมืองได้ ถ้าสาขาพรรคใดไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคในพื้นที่รับผิดชอบ สาขาพรรคก็เป็นเพียงอาคารสำนักงาน ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานสาขาพรรค และคณะกรรมการสาขาพรรคก็ไม่ได้การจัดประชุมสาขาพรรคอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...บริหารสาขาทำตามกฎหมาย ทำตาม กกต. ตั้งสาขา ตั้งพรรค ไม่นานก็แพแตก พุดง่าย ๆ คือ เงินไม่มีมาเลย แรก ๆ กรรมการสาขาก็แะมาที่โรงพิมพ์ผมที่ผมให้เป็นที่ทำการสาขาพรรค ตอนนั้นหยุดไปทุกอย่าง...” (นาย ญ, 2563)

“...ประชุมใหญ่สาขา 21 มีนาคม 2563 กรรมการและสมาชิกมาร่วมกว่า 150 คน ก่อนประชุมใหญ่ กรรมการสาขาก็จัดประชุมเพื่อเตรียมการประชุมใหญ่สาขา หลังจากนั้นก็ยังไม่มีการประชุมสำนักงานที่นั้นก็ไม่มีเจ้าหน้าที่ของสาขาพรรค...” (นาย ฉ, 2563)

ในการบริหารสาขาพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่กรรมการสาขาพรรคการเมืองมีการพบปะกับประชาชนในพื้นที่เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เสมอ แต่ไม่ใช่งานที่เกี่ยวข้องกับสาขาพรรคการเมือง บางสาขาพรรคการเมืองมีกรรมการสาขาพรรคไปพบปะและให้บริการประชาชนในสถานะอื่น เช่น สถานะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน วิทยากรให้ความรู้ และประธานของกลุ่มบางกลุ่ม ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...พี่เป็น อสม. และวิทยากรเครือข่ายสิ่งแวดล้อมด้วย คุณพ่อพี่ก็เป็นประธานชุมชน สมาชิกก็คนในพื้นที่ ญาติพี่บ้าง เครือข่าย มีโอกาสได้พบปะกับสมาชิกและคนในพื้นที่ทุกวัน รวมทั้งออกไปให้ความรู้เกี่ยวกับยุงลายและเกี่ยวกับปัญหาพลาสติก...” (นาง ง, 2563)

“...เราจะมีทำให้ความรู้แก่สมาชิกในเรื่องกฎหมาย ซึ่งเราก็มีการบริหารงานกันอย่างนั้น ปกติก็จะได้รับการจัดสรรจากทาง กกต. มา

ทุกปี สมมติเราจะให้ความรู้ทางกฎหมาย ถ้ามีงบประมาณมา เราก็ทำ... ถ้าเป็นต่างจังหวัดก็จะให้ความรู้เกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณะ...” (นาง ข, 2563)

สำหรับการบริหารสาขาพรรคการเมืองในด้านอื่น ๆ เช่น การจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกพรรคการเมืองและประชาชนเรื่องการเมืองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การรณรงค์หารายได้ให้กับสาขาพรรคการเมือง การรณรงค์หาสมาชิกพรรคการเมืองเพิ่ม การนำเสนอประเด็นการเมืองต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาสาขาพรรคการเมืองต่อพรรคสำนักงานใหญ่พบว่า สาขาพรรคการเมืองเกือบทั้งหมดไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...กิจกรรมในเรื่องการหาสมาชิกพรรคเพิ่ม ตอนหลังทางสาขายังไม่มีการดำเนินการหาสมาชิกพรรคเพิ่มนะครับ แต่ว่าการออกไปพบปะกับสมาชิกและประชาชนของคณะกรรมการนะครับ...” (นาย ข, 2563)

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารสาขาพรรคพบว่า กกต. ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสาขาพรรคการเมือง แต่ กกต. ประจำจังหวัดมีหน้าที่ตรวจ ติดตามการดำเนินกิจกรรมของสาขาพรรคการเมืองเป็นประจำทุกปีว่า สาขาพรรคการเมืองมีการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนดหรือไม่ อย่างไร เช่น สถานที่ตั้งสาขาพรรคการเมือง คณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง การหาสมาชิกพรรคการเมือง การจัดทำบัญชีสาขาพรรคการเมือง การประชุมสาขาพรรคการเมือง โดยมีประเด็นสำคัญ คือ สาขาพรรคการเมืองมีการบริหารสาขาพรรคการเมืองตามกำลังงบประมาณ โดยเฉพาะการบริหารในส่วนของสมาชิกพรรคการเมืองที่สมาชิกพรรคการเมืองอาจไม่ได้จ่ายค่าสมาชิกเอง และสาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่มีแต่การดำเนินกิจกรรมเฉพาะการประชุมใหญ่สามัญประจำปีเท่านั้น ส่วนกิจกรรมอย่างอื่นไม่ได้ทำ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ค่าบำรุงพรรค ค่าสมาชิกพรรค 100 บาท ถ้ามจริง ๆ เงินเราไม่รู้ว่า เงินใครเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าสมาชิกและค่าบำรุงพรรคสำหรับผม ส่วนตัวนะครับ ผมว่าเขาไม่เก็บจากสมาชิก อันนี้บอกยาก...การบริหารสาขาพรรค ส่วนใหญ่สาขาพรรคที่อยู่ได้ก็

สามารถบริหารได้ เช่น สาขามีค่าใช้จ่าย ค่าเดินทาง ในสงขลามีสมาชิกที่ถูกยุบไปแล้ว 7 สาขา เหลือ 9 สาขา จากทั้งหมด 16 สาขา และมีตัวแทน 33 ตัวแทน แสดงว่า มีปัญหาในการบริหารแน่นอน ส่วนใหญ่จะเป็นพรรคขนาดเล็ก...” (นาย รฐ, 2563)

“...การบริหารสาขาพรรคในส่วนของ กกต. จังหวัดไม่ทราบการบริหาร เพราะไปเจอสาขาปีละ 2 ครั้ง ไปสอบถามยอดจำนวนสมาชิก มีการจ่ายค่าสมาชิกใหม่ มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมอะไร เพราะไม่มีงบประมาณลงมา มีการรับสมัครสมาชิกบ้าง ปี 2562 ไป 1 ครั้ง ปี 2563 ไป 2 ครั้ง สำหรับคณะกรรมการสาขาจะต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน และเป็นไปตามข้อบังคับพรรค สาขาพรรคส่วนใหญ่มีแต่การดำเนินกิจกรรมเฉพาะการประชุมใหญ่สามัญประจำปีเท่านั้น ส่วนกิจกรรมอย่างอื่นไม่ได้ทำ...” (นาย ท, 2563)

2. ปัญหา อุปสรรคในการบริหารสาขาพรรคการเมือง

ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กรรมการสาขาพรรคการเมืองและสมาชิกพรรคการเมืองจำนวน 26 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการบริหารสาขาพรรคการเมืองผ่านมุมมองของแนวคิดการบริหารพบว่า การที่สาขาพรรคการเมืองจะสามารถดำเนินการกิจอย่างราบรื่นจำเป็นต้องมีการบริหารสาขาพรรคที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยพื้นฐานในการบริหาร 4 ประการ ที่เรียกว่า 4 Ms ได้แก่ คน (Man) คือ การอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพและมีปริมาณเพียงพอ งบประมาณหรือเงินทุน (Money) คือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ วัสดุอุปกรณ์ (Materials) คือ การมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการ และการจัดการ (Management) คือ การมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545) ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารดังกล่าวมีความสำคัญต่อการดำเนินการกิจของสาขาพรรคให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ถ้าขาดปัจจัยในข้อใดข้อหนึ่งอาจส่งผลให้สาขาพรรคไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของสาขาได้

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ คือ หลังจากมีการจัดประชุมใหญ่สาขาพรรคเพื่อเลือกกรรมการสาขาพรรคแล้ว สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่มักประชุมพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการของคณะกรรมการสาขาเพื่อหารือกันในเรื่องงบประมาณ เพราะกรรมการสาขาพรรคและผู้สมัครรับเลือกตั้งของหลายสาขาพรรคได้จ่ายเงินค่าสมาชิก การจัดการประชุมและการจัดเลี้ยงในวันที่มีประชุมไปก่อน โดยหวังว่า จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากพรรคสำนักงานใหญ่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...หลังเลือกตั้งปี 2562 แล้ว กรรมการสาขาประชุมกัน 2-3 ครั้ง ปรึกษากันเรื่องเงินไม่เข้า ต่อมาหัวหน้าสาขาลาออก ผมก็คงต้องลาออก ครุXXXเจ้าของบ้านที่ตั้งสาขาก็เอาป้ายสาขาออกแล้ว...” (นาย ค, 2563)

“...ตอนเลือกตั้ง กรรมการบางคนไปช่วยผู้สมัครหาเสียง กรรมการประชุมกันนอกรอบ แต่หลังเลือกตั้ง ส่วนกลางไม่ส่งเงินเลย แต่แจ้งมาเสมอ ๆ ให้หาสมาชิกเพิ่มแต่ยาก ต้องใช้เงิน สมาชิกไม่ได้จ่ายค่าสมาชิก ปลอมให้ขาดไป...” (นาย ข, 2563)

ทั้งนี้ ปัญหา อุปสรรคทางด้านงบประมาณที่ใช้จ่ายไปในการบริหารสาขาพรรคการเมืองดังกล่าวมีความคล้ายคลึงปัญหา อุปสรรคในการจัดตั้งสาขาพรรคที่มีค่าใช้จ่ายในกระบวนการของการดำเนินการจัดตั้งสาขาพรรคมากและเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนเช่นกัน (เสนีย์ คำสุข และอนง สุขดี, 2564: 205) ทั้งนี้ เมื่อสาขาพรรคประสบปัญหาทางด้านงบประมาณที่ใช้จ่ายในการบริหาร จะทำให้การดำเนินบทบาททางการเมืองของสาขาพรรคประสบกับปัญหาอุปสรรคเช่นกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. 2562 คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองและผู้สมัครจัดประชุมกันเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ช่วยดำเนินการจัดตั้งสาขาพรรคและได้รับงบประมาณสนับสนุนการหาเสียงจากพรรคสำนักงานใหญ่จะแบ่งงบประมาณบางส่วนมาให้กับคณะกรรมการสาขาพรรคที่ได้จัดหาสมาชิกและใช้งบประมาณส่วนตัวจ่ายค่าสมาชิกไปก่อน ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในพื้นที่สาขาพรรคที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากพรรคสำนักงานใหญ่หรือได้รับเพียงเล็กน้อยก็ไม่มีงบประมาณสนับสนุนสาขาพรรคและไม่สามารถดำเนินการหาเสียงเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ หากผู้สมัครรับเลือกตั้งลงพื้นที่พบปะประชาชนน้อยไม่ได้ใช้คณะกรรมการสาขาพรรคและสมาชิกพรรคในการช่วยสนับสนุนในการหาเสียง

เลือกตั้ง สาขาพรรคแทบไม่มีการประชุมหรือการประสานติดต่อกับสมาชิกพรรคแต่อย่างใด

จากประเด็นที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่า งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารสาขาพรรคอย่างมาก ดังที่เสนีย์ คำสุข (2545) กล่าวว่า งบประมาณมีความสำคัญต่อความเข้มแข็งและพัฒนาการของพรรคการเมือง เมื่อสาขาพรรคขาดแคลนงบประมาณในการบริหารสาขาพรรคจึงส่งผลให้สาขาพรรคเกือบทั้งหมดไม่ได้ดำเนินกิจกรรมอย่างที่ควรจะเป็น ทั้งที่กิจกรรมดังกล่าวมีความสำคัญต่อสาขาพรรคอย่างมาก เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ทางการเมืองแก่สมาชิกพรรคและประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การรณรงค์หาสมาชิกพรรคการเมืองเพิ่ม การรณรงค์หารายได้ให้กับสาขาพรรคการเมือง ทำให้การดำเนินกิจกรรมของสาขาพรรคอยู่ในวงจำกัดและขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกพรรคในท้องถิ่นและยังคงต้องพึ่งพรรคสำนักงานใหญ่ ส่งผลให้อำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของสาขาพรรคยังคงอยู่ภายใต้การตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง (เจษฎา ทองขาว, 2556)

นอกจากปัญหาอุปสรรคทางด้านงบประมาณในการบริหารสาขาพรรคการเมืองแล้ว บุคลากรเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญในการบริหารสาขาพรรคอีกประเด็นหนึ่ง จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ความไม่พร้อมของสาขาพรรคในด้านสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้สมาชิกพรรคบางคนยังไม่ทราบว่า ตนเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของพรรคใด เนื่องจากมีใครมาชวนสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองก็สมัคร โดยลืมนึกว่า ตนเคยสมัครเป็นสมาชิกของพรรคอื่นไว้แล้ว ทำให้เกิดปัญหาการเป็นสมาชิกพรรคซ้ำซ้อนได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...พรรคหลอกมาเป็นสมาชิกพรรคหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด พอตั้งสาขาพรรคเสร็จแล้ว ก็ปล่อยปละละเลยไปเลย สมาชิกหาย กระจัดกระจาย...ในจังหวัดพิษณุโลก บางคนยัง 모르ตัวว่า เป็นสมาชิกพรรค แต่มีชื่อเป็นสมาชิกพรรค เอาชื่อไปได้อย่างไร...” (นาย ด, 2563)

“...ปัญหามาก คือ 1. ปัญหาสมาชิกพรรคทับซ้อนกัน คือ สมาชิกของตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดทับซ้อนกับสมาชิกพรรคการเมือง

ซึ่งตามกฎหมาย สมาชิกจะทับซ้อนกันไม่ได้...ปัญหาสมาชิกพรรค
ซ้ำซ้อนกับพรรคการเมืองอื่น...” (นาง ต, 2563)

นอกจากนี้ การรวมตัวกันจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและตั้งพรรคการเมือง
เกิดขึ้นเพราะปัจจัยความเป็นพวกพ้อง เครือญาติหรือความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเป็นการ
ส่วนตัว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เช่นเดียวกับประชาชนที่สมัครเป็น
สมาชิกพรรคการเมืองบางคน ก็มาจากความผูกพันอยู่กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน
พื้นที่และผู้นำพรรคการเมืองเดิมที่มีชื่อเสียงบางคน ส่วนปัจจัยความคิดเห็นหรือความ
ต้องการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น ความ
ต้องการความยุติธรรมทางสังคมและความเป็นประชาธิปไตยในสังคม ไม่มีปรากฏ
ออกมาอย่างชัดเจนแต่อย่างใด ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ประชาธิปไตยต้องการให้มีสาขา หลังจากนั้นหาสมาชิกได้ครบ 500
คน เลือกวัวหน้า ผมได้เป็น บางคนเคยเป็นสมาชิกเก่าตั้งแต่ปี 2537
บางคนก็คนใหม่มาจากการชักชวนของผู้ที่อยู่ในพรรค ปี 2563 มี
สมาชิกกว่า 3,000 คนมาร่วมประชุมไม่ต่ำกว่า 400 คน...” (นาย ข,
2563)

“...ผมเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตยตั้งแต่ นายXXX เป็นหัวหน้า หลังปี
2560 ผมเป็นสมาชิกถาวร สาขาที่มีสมาชิก 4,900 กว่าคน เป็น
อันดับหนึ่งของพรรค ส่วนหนึ่งเป็นคนกลุ่มเดิมของประชาธิปไตย คน
ใหม่มาจากการรณรงค์และประสานงานกันในพื้นที่ เช่น อสม. กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ผมเองทำงานกับมูลนิธิแสงสว่างที่มีพี่ชาย ส.ส. ในอำเภอนี้
เป็นประธานด้วย...” (นาย ฎ, 2563)

3. ข้อเสนอแนะในการบริหารสาขาพรรคการเมือง

ข้อเสนอแนะในการบริหารสาขาพรรคการเมืองไทยมีปัจจัยสำคัญ 2 ส่วน ซึ่ง
แยกจากกันไม่ออก คือ บุคลากรกับงบประมาณ ผู้เขียนมีประเด็นที่จะนำมาพิจารณา
และวิเคราะห์ ดังนี้

สำหรับด้านงบประมาณ พรรคสำนักงานใหญ่ควรสนับสนุนด้านงบประมาณ
แก่สาขาพรรค โดยจัดสรรงบประมาณให้โดยตรง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการ
บริหารจัดการหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสาขาพรรค ทั้งนี้ การจัดสรรงบประมาณ
ควรมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ เช่น การเปิดบัญชีสาขาพรรคโดยมี

กรรมการสาขาพรรคเป็นผู้ร่วมเปิดบัญชีและควรเปิดเผยรายการการเงินในบัญชีให้สมาชิกทราบความเคลื่อนไหวเป็นประจำทุกเดือน

พรรคสำนักงานใหญ่ควรพิจารณาให้ค่าตอบแทนแก่กรรมการสาขาพรรค ซึ่งอาจเป็นเงินเดือนประจำหรือให้ค่าจ้างเป็นครั้งคราวแก่กรรมการสาขาพรรคในการลงพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมในนามพรรคร่วมกับประชาชน เพราะข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า กรรมการสาขาพรรคการเมืองเป็นบุคคลสาธารณะและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของประชาชนในพื้นที่ เมื่อมีงานหรือพิธีกรรมสำคัญเกี่ยวกับประชาชน วัดหรือสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า กรรมการสาขาพรรคมักได้รับเชิญให้เข้าร่วมพิธีหรือกิจกรรมดังกล่าวเสมอ เป็นงานสังคมที่จำเป็นต้องเสียภาษีทางสังคมทุกครั้ง โดยที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจว่า กรรมการสาขาพรรคได้รับค่าตอบแทนจากพรรคสำนักงานใหญ่ในอัตราที่สูง เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่ใช่ทุกคน ทั้งนี้ ตำแหน่งกรรมการสาขาพรรคมาจากการเลือกของสมาชิกในพื้นที่ ซึ่งกรรมการสาขาพรรคส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเหมือนกับประชาชนทั่วไป มีภาระค่าใช้จ่ายที่ต้องดูแลและรับผิดชอบ แต่เข้าร่วมเป็นกรรมการสาขาพรรคเพราะมีความศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรคหรือหัวหน้าพรรคการเมือง ดังนั้น เพื่อแบ่งเบาภาระดังกล่าวแก่กรรมการสาขาพรรค พรรคสำนักงานใหญ่ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนหรือเงินเดือนประจำแก่กรรมการสาขาพรรคเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและมีรายได้ที่เพียงพอในการยังชีพ

นอกจากนี้ สำนักงานสาขาพรรคการเมืองควรมีการให้บริการด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่สมาชิกและประชาชนที่มาติดต่อขอความช่วยเหลือ เช่น น้ำดื่ม หนังสือพิมพ์ ข้อมูลข่าวสาร โดยสถานที่ตั้งของสำนักงานสาขาพรรคควรจะเป็นพื้นที่ของสาขาพรรคเอง ไม่ใช่อาคารเช่า เพื่อให้มีความมั่นคงและน่าเชื่อถือ ควรมีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินการให้ครบถ้วน และที่สำคัญ คือ สำนักงานสาขาพรรคควรมีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานอย่างน้อย 1-2 คน เพื่อบริการสมาชิกพรรคและประชาชนทั่วไปที่มาติดต่อสอบถามและดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านเอกสารต่าง ๆ ของพรรค

สำหรับด้านบุคลากร ประการแรก การให้ความรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองในแนวทางประชาธิปไตย (Democratic Politics) กับสมาชิกพรรคและประชาชนโดยทั่วไป จึงเป็นข้อเสนอแนะที่ตรงกับประเด็นปัญหาอุปสรรคเพื่อนำไปสู่การแก้ไขในการบริหารสาขาพรรคการเมืองมากที่สุด ทั้งนี้ การให้ความรู้ทางการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนและสมาชิกต้องมีหลักวิชาการ (Academic Principles) เพราะการเมืองเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์

(Sciences and Arts) และเกี่ยวข้องกับทุกคนในสังคม (Heywood, 2007: 4-13) เฉพาะเพียงสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งในส่วนกลางและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คงไม่มีบุคลากรเพียงพอที่จะจัดอบรมหรือสัมมนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาครัฐ สถาบันการศึกษาและสาขาพรรคการเมืองที่ต้องให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ประชาชนให้มีจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้อง ตลอดจนมีความรักและหวงแหนในอำนาจอธิปไตยและสิทธิทางการเมือง อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมืองตามหลักประชาธิปไตยได้อย่างยั่งยืน

ประการที่สอง ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและสาขาพรรคการเมือง เช่น กฎหมายพรรคการเมือง ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมือง ข้อบังคับพรรคการเมือง ควรจะมีความยืดหยุ่น ส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมของพรรคและสาขาพรรคมากกว่าที่จะกำกับและควบคุมจนมากเกินไป เพื่อให้สาขาพรรคการเมืองมีความคล่องตัวในการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ บทบัญญัติที่ออกมาไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับใดจะต้องมีความชัดเจน ไม่เกิดความคลุมเครือที่อาจนำไปสู่การตีความที่ผิดพลาดหรือเกิดการเลือกปฏิบัติได้

ประการที่สาม คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองควรมาจากบุคคลที่มีคุณวุฒิ วิทยุฒิที่เหมาะสม เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมประจำใจและที่สำคัญคือ เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพราะหากมีการเลือกกรรมการสาขาพรรคโดยยึดที่ระบบอุปถัมภ์หรือความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก สาขาพรรคอาจจะได้กรรมการสาขาพรรคที่ไม่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารสาขาพรรคในภาพรวมได้ แต่หากได้คณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม การบริหารสาขาพรรคการเมืองก็จะมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาเป็นสาขาพรรคต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง มีความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

ประการสุดท้าย สาขาพรรคการเมืองควรมีการจัดประชุมคณะกรรมการสาขาพรรคและการประชุมสมาชิกพรรคอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพราะการจัดประชุมกันเป็นประจำ จะทำให้กรรมการและสมาชิกพรรคได้มีการปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจกัน เกิดการทำงาน

เป็นคณะ และที่สำคัญ คือ การประชุมจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และได้วิธีการใหม่ในการทำงานหรือทำงานง่ายขึ้น ดังนั้น ไม่ว่าในช่วงเวลานั้นจะมีการเลือกตั้งหรือไม่ สาขาพรรคควรจัดประชุมคณะกรรมการและสมาชิกพรรคอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่จำเป็นที่จะต้องรอการประชุมใหญ่สามัญประจำปีสาขาพรรคเพียงอย่างเดียว

จากประเด็นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สาขาพรรคการเมืองจะมีความเข้มแข็งและสามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนในพื้นที่ได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งจากภาครัฐ คณะกรรมการการเลือกตั้งและประชาชน พรรคสำนักงานใหญ่เองต้องให้ความสำคัญแก่สาขาพรรคมากขึ้น โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณแก่สาขาพรรคอย่างเพียงพอ มีค่าตอบแทนแก่กรรมการสาขาพรรค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคลงพื้นที่พบปะกับสาขาพรรคและสมาชิกพรรคอย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองกับสาขาอย่างกว้างขวางและหมั่นหาสมาชิกเพิ่มเติมตลอดเวลา

องค์ความรู้ใหม่

ประการที่หนึ่ง คือ สาขาพรรคการเมืองมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองโดยสาขาพรรคที่ศึกษา ล้วนแต่ดำเนินการจัดตั้งและพยายามจัดตั้งสาขาพรรคให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 เพราะต้องมีสาขาพรรคการเมืองทุกภาค ภาคละ 1 สาขา รวม 4 สาขาเป็นอย่างน้อย จึงสามารถจัดตั้งพรรคการเมืองได้อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ แต่ละสาขาพรรคต้องมีสมาชิกที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบของสาขาพรรคนั้นตั้งแต่ 500 คนขึ้นไป มีคณะกรรมการสาขาพรรค ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าสาขาและกรรมการสาขาพรรคตามจำนวนที่กำหนดในข้อบังคับพรรคซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 7 คน ทำหน้าที่ในการบริหารและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสาขาพรรคในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ

ประการที่สอง คือ บุคลากรและงบประมาณมีความสำคัญต่อการบริหารสาขาพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก สำหรับด้านบุคลากร เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดระบบอุปถัมภ์จะพบว่า สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่มีการบริหารโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเป็นญาติพี่น้องหรือพวกพ้องในการบริหารงานเป็นหลัก เช่นเดียวกับประชาชนที่สมัครเป็นสมาชิกพรรคก็มาจากความผูกพันอยู่กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ และผู้นำพรรคการเมืองเดิมที่มีชื่อเสียงเป็นสำคัญ และสำหรับด้านงบประมาณ คือ สาขาพรรคการเมืองขาดแคลนงบประมาณในการบริหาร จึงส่งผลทำให้หลายสาขาพรรคได้ยุติบทบาท หรือไม่มีการบริหารงานใด ๆ ของสาขาพรรค โดยส่วนใหญ่มักจะมีการบริหารและการดำเนินกิจกรรมเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้งและการประชุมใหญ่

สามัญประจำปีสาขาพรรคปีละครั้ง ดังนั้น การบริหารสาขาพรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพควรจะเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคการเมืองและกรรมการสาขาพรรคการเมืองในพื้นที่โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง รวมทั้งควรสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ

สรุป

สาขาพรรคการเมืองเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นในพื้นที่หรือภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อบริหารและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามที่ควรจะเป็น รวมทั้งตามที่ข้อบังคับพรรคและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนด เนื่องจากสาขาพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้น การที่สาขาพรรคการเมืองจะสามารถบริหารและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานในการบริหาร ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร ทรัพยากรหรือวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ โดยเฉพาะด้านงบประมาณและบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารและการดำเนินกิจกรรมที่สาขาพรรคมักจะประสบปัญหา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารและการดำเนินกิจกรรมของสาขาพรรคในภาพรวม กล่าวคือ ด้านงบประมาณ สาขาพรรคส่วนใหญ่มีทุนทรัพย์ไม่เพียงพอในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งสาขาพรรคและการดำเนินกิจกรรมของสาขา ซึ่งการที่สาขาพรรคขาดแคลนงบประมาณ ส่งผลทำให้หลายสาขาได้ยุติบทบาท บางสาขาพรรคบริหารตามกำลังงบประมาณที่มีและบางแห่งหลังจากที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดแล้ว มีเพียงการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้น ไม่มีการบริหารและการดำเนินกิจกรรมใด ๆ

สำหรับการบริหารด้านบุคลากร สาขาพรรคการเมืองส่วนใหญ่มักจะบริหารโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือระบบอุปถัมภ์เป็นหลักมากกว่าการพิจารณาที่ความรู้ความสามารถและคุณสมบัติของบุคคล เนื่องจากการรู้จักกันเป็นส่วนตัวมาก่อน และเคยทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจต่อกัน จึงเชื่อเชิญมาร่วมเป็นกรรมการสาขาพรรคการเมือง สำหรับปัญหาด้านบุคลากรที่สำคัญ ได้แก่ การหาคนเข้าเป็นสมาชิกพรรค และการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ การบริหารสาขาพรรคจะมีประสิทธิภาพ นอกจากจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของสาขาพรรคและปัจจัยพื้นฐานในการบริหารโดยตรงดังที่กล่าวมาแล้ว ยังต้อง

อาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนด้วยโดยเฉพาะจากภาครัฐ สำนักงานคณะกรรมการ
การเลือกตั้ง ประชาชน รวมทั้งพรรคสำนักงานใหญ่ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เจษฎา ทองขาว. (2556). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและบทบาทอำนาจ
หน้าที่ของสาขาพรรคการเมือง. *วารสารรวมคำแห่ง ฉบับนิติศาสตร์*. 2 (2),
37-55.
- นาง ก. (2563). หัวหน้าสาขาพรรครวมพลังประชาชนไทย อำเภอยุณยนิ จังหวัดสุ
ราษฎร์ธานี. *สัมภาษณ์*. 26 กันยายน.
- นาง ข. (2563). รองหัวหน้าสาขาพรรคประชาธิปัตย์ อำเภอยังทอง จังหวัดพิษณุโลก.
สัมภาษณ์. 13 ตุลาคม.
- นาง ง. (2563). หัวหน้าสาขาพรรคพลังประชาชนไทย อำเภอยาใหญ่ จังหวัดสงขลา.
สัมภาษณ์. 17 กันยายน.
- นาง ต. (2563). พนักงานการเลือกตั้งชำนาญการ รักษาการผู้อำนวยการฝ่ายกิจการ
พรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง กรุงเทพมหานคร.
สัมภาษณ์. 26 สิงหาคม.
- นาย ข. (2563). กรรมการสาขาพรรครวมพลังประชาชนไทย อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก. *สัมภาษณ์*. 8 ตุลาคม.
- นาย ค. (2563). กรรมการสาขาพรรคพลังประชาชนไทย อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัด
อำนาจเจริญ. *สัมภาษณ์*. 27 ตุลาคม.
- นาย จ. (2563). สมาชิกสาขาพรรคพลังประชาชนไทย อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.
สัมภาษณ์. 9 ตุลาคม.
- นาย ฉ. (2563). หัวหน้าสาขาพรรคประชาธิปัตย์ อำเภอสิ้ออำนาจ จังหวัด
อำนาจเจริญ. *สัมภาษณ์*. 27 ตุลาคม.
- นาย ช. (2563). กรรมการสาขาพรรครวมพลังประชาชนไทย อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุ
ราษฎร์ธานี. *สัมภาษณ์*. 26 กันยายน.
- นาย ซ. (2563). หัวหน้าสาขาพรรคประชาธิปัตย์ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.
สัมภาษณ์. 18 กันยายน.
- นาย ฌ. (2563). กรรมการสาขาพรรครวมพลังประชาชนไทย เขตบึงกุ่ม
กรุงเทพมหานคร. *สัมภาษณ์*. 26 สิงหาคม.
- นาย ฎ. (2563). หัวหน้าสาขาพรรคประชาธิปัตย์ อำเภอปราณบุรี จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์. *สัมภาษณ์*. 19 กันยายน.

- นาย ฎ. (2563). สมาชิกสภาพรรคพลังประชาชนไทย อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *สัมภาษณ์*. 9 ตุลาคม.
- นาย ฐ. (2563). หัวหน้างานกลุ่มงานสืบสวนสอบสวนและพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสงขลา จังหวัดสงขลา. *สัมภาษณ์*. 18 กันยายน.
- นาย ท. (2563). พนักงานการเลือกตั้งกลุ่มงานสืบสวนสอบสวนและพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ. *สัมภาษณ์*. 26 ตุลาคม.
- นาย ด. (2563). พนักงานการเลือกตั้งกลุ่มงานสืบสวนสอบสวนและพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. *สัมภาษณ์*. 8 ตุลาคม.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. (7 ตุลาคม 2560). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 105 ก*. หน้า 1-41.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2547). *คู่มือการปฏิบัติงานของสาขาพรรคการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สหยาบบล็อกและการพิมพ์.
- เสนีย์ คำสุข และอเนก สุขดี. (2564ก). การจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองไทยภายใต้กฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 7 (8), 309-322.
- _____. (2564ข). ปัญหา อุปสรรคในการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองไทยภายใต้กฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. *วารสาร Journal of Modern Learning Development*. 6 (1), 196-209.
- เสนีย์ คำสุข. (2545). พรรคการเมืองไทย: อดีต ปัจจุบันและอนาคต. ใน รุ่งพงษ์ ชัยนาม และคณะ. (บรรณาธิการ). *20 ปี รัฐศาสตร์ มสธ. รวมบทความวิชาการ รัฐศาสตร์*, หน้า 55-72. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อเนก สุขดี. (2556). การก่อตั้งและบทบาททางการเมืองของสาขาพรรคการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*. 2 (1), 72-89.
- Heywood, A. (2007). *Politics*, 3rd ed. New York: Palgrave Macmillan.